

FRANZ MARKUS (ČSSR - 1976)

MODUS MORIENDI CÍRKVE (*)

Svého času charakterizoval významný činitel římské kurie jednání Svatého stolce se státy východní Evropy takto: V Polsku jde o modus vivendi, v Maďarsku o modus vivendi vel moriendi, v Československu o modus moriendi.

» První země bez náboženství? «

Předpokládejme, že církev umírá. Není to pouze cvičná hypotéza, třebaže věříme, že církev zůstane až do konce časů. Albánie je první země bez náboženství, tak aspoň zní oficiální teze; skutečnost nebude od toho příliš daleko, zvláště pokud jde o vyhlídky do budoucnosti. Jak dlouho ještě vydrží pozůstatky církevní struktury? Jak dlouho mohou věřící odolávat nátlaku? A kdy přibudou další » Albánie «?

Není příliš příjemné myslet na tyto soužené bratry a sestry, ale – máme jistotu, že se my sami nikdy nedostaneme do situace umírající církve? Nejsme snad už v ní, třeba na prahu? Je možno umřít ne jen na smrtelná zranění, ale i na vleklé smrtelné nemoci.

V církvi se odehrává *trojí proces*: vznikání – rozkvět – zanikání. Všechno trvale a současně.

Vznikající církev – to není jen záležitost apoštolské doby a misijního zakládání církve. Církev vzniká v každé nové farnosti, i v každém jedinci, který přijímá křest nebo se vrací k víře. I v každé nové generaci věřících (K. Rahner).

Stadium vznikání inspiruje, otvírá výhledy, dává elán. Jako jaro, jako doba mládí.

Kvetoucí církev – to je dospělý, plně živý organismus. Bohatá nabídka duchovních hodnot. Velký soubor forem vnitřního i vnějšího života. Rostoucí úkoly, velká potřeba činných lidí. – V prvním stadiu se už vyskytují lidé, kteří už vlastně patří do tohoto druhého.

Toto stadium maximálně uspokojuje aktivní i pasivní účastníky. Naděje se převážně splňují, vynaložená energie zůstává jen zřídka bez úspěchu. Množství členů a bohatě působící život dávají pocit jistoty: vždyť skutečnost potvrzuje víru. Bydlí se v dokončeném, dobře zařízeném domě. Tak se jeví toto stadium jako norma a úbytek v kterémkoli směru se považuje za úpadek.

Zanikající církev – není totožná s církví pronásledovanou nebo vnitřně otrávanou: ta může mít i silnou, nebo vzestupnou životaschopnost. Církev

(*) Vyšlo v německém překladu v: *Diakonia* 8 (1977), s. 2, str. 115-119.

začíná umírat, když trvale ubývá kvantita, ale především, když ochabuje intenzita života z víry. Nezáleží na tom, zda církev mizí z veřejnosti jako celek, nebo ztrácí fyzicky či duchovně jednotlivce. Církev je usmrcována v každém mučedníkovi, víc umírá v tom, kdo se sám prodá, a nejbolestněji umírá v každém dítěti, v jehož duši někdo zašlápne dobré semeno. I v historických zvratech a také s každou starou generací odchází církev, která tu dosud žila.

Život s vyhlídkou konce skličuje a dusí elán. To je naprosto samozřejmé, smrt nemůže podněcovat život – pokud člověk zůstane v zajetí biologična. Pak nastávají, jak známo, obvyklé reakce: vysněný optimismus – zoufalý vzdor – hořký pesimismus – vnitřní emigrace – skutečný útěk. Ale je něco takového nutné? lidské? křesťanské?

Vezměme přece na vědomí, že umírání patří k životu církve, tak jako zrození a plná zralost. Všechna stadia jsou cenná před Bohem, všechna jsou v jeho plánu. A tak je jisté, že v každém z nich, i v posledním, se od nás křesťanů něco očekává, a to i něco vynikajícího. Ovšem každá historická a osobní varianta klade své otázky.

Umírání místních církví nebylo zatím teologicky hodnoceno ...

Nás nyní zajímají umírající místní církve. Žádné z nich není zaručena pozemská nesmrtelnost. Celá veliká území leží v » oblastech nevěřících«, i Jeruzalém i Cařihrad. Nemohlo by to někdy postihnout i Řím a celou Evropu? Církev Kristova by ovšem žila dále, o tom není třeba pochybovat.

Existuje teologie vznikající církve, opírající se hlavně o počátky v apoštolské době, zpracovaná zvláště v rámci misiologie. Existuje také opravdu velkolepá teologie církve rozvinuté, v pastorální teologii, která těží z historických i současných zkušeností. Kde však je teologie umírající církve? Neexistuje. Snad proto, že to není přitažlivý námět. Snad proto, že se nepovažovala za potřebnou. Spokojili jsme se s » nadějí proti veškeré naději«, s naivním pozemským optimismem, do něhož jsme si dovedli vkomponovat Boží všemohoucnost. Říkali jsme jako Petr: » To nesmí být, Pane, nikdy se Ti nesmí nic takového stát! « a přeslychali jsme Kristovo slovo: » Nesmýšlíš, jak smýšlí Bůh, ale jak smýšlí lidé « (Mt 16, 22-23).

... leda u Českých bratřích

A přece vznikla teologie umírající církve, a to ve střední Evropě. V roce 1650, když po vestfálském míru vyhasly pro České bratry všechny naděje na návrat a obnovení jejich společenství, které se ve vyhnanství ponenáhlu rozplývalo, napsal jejich poslední biskup Jan Amos Komenský spis » Kšaft umírající matky – Jednoty bratrské «.

Komenský vidí konec Jednoty bratrské jako úděl společný všem lidem, královstvím i církvím. V naší době, píše, děje se mnoho změn, nastává jiný věk, Bůh chce obnovit tvářnost země. Jednota posloužila Boží vůli, Bůh dopustil pro její hříchy vyhnaní z rodné země. Před smrtí chce matka církev rozdělit své duchovní bohatství a zkušenosti svým dětem a přátelům: věrným dětem nadějí na království věčné, nevěrným pokání a pláč. Po rozpadu cír-

kevní struktury radí kazatelům: » Služte Kristu, kde můžete, v kterékoliv evangelické církvi, která by stála o vaše služby. « Věřící se mají » připojit k jednotě, v níž spatří pravdu Kristova evangelia, modlit se za její pokoj a hledat její vzdělání v dobrém tím, že budou druhým svítit jak dobrým příkladem, tak opravdovými modlitbami «, aby se tak usmířil Boží hněv proti křesťanům. Jednotlivým církvím odkazuje vlastní duchovní zkušenosti, ale také kritiku a rady. Českému lidu odkazuje své duchovní dědictví, přechované přes těžké časy a rozhojňené prací jejích synů. Zde vyslovuje zcela určitou perspektivu již pro tento život: znovuzískání národní samostatnosti v budoucnu. – Jako křesťan rezignuje Komenský ve víře na budoucnost své církve, jako vlastenec věří emfaticky v budoucnost svého národa.

Příliš veliké rozdíly v dějinné situaci i v eklesiologii nám nedovolí přijmout pozitivně jako celek tuto jedinou (?) teologii umírající církve. Ale je zřejmé, že i katoličtí křesťané, když nechtěli » sklonit svou hlavu před Bálem «, si museli nejednou v minulosti i přítomnosti ujasnit smysl a zásady života v umírající církvi. Stálo by za to vědět, jaká byla konkrétní teologie našich bratří v severní Africe, v severní Evropě, v Japonsku, když viděli, jak je zalévá nepřátelská záplava.

Život s pohledem na smrt

Mezní situace nutí otevřít oči. Je však moudré tak dlouho čekat? Otevřenost vůči smrti dává životu hloubku, o tom nás poučil existencialismus, a dávno před tím naše různá cvičení *Memento mori*. Stojí za to, vžít se do situace umírající církve a ptát se Boha, za prvé: jaký to má smysl, za druhé: co Bůh v takovém případě od svých očekává.

I. *Smysl* umírající církve může být mnohý. Jaký smysl má skutečnost, že církve sv. Pavla, Cypriána, Bazila, Augustina musely odumřít? Když stála na pokraji zániku starozákonní církev, měli proroci toto vysvětlení: Bůh trestá nevěrný, neposlušný lid. Zajisté Bůh může *trestat a volat k procitnutí ty, jichž se to týká, i druhé*. Zánik jedné církve burcuje k zpytování také vlastního svědomí, k pokání.

Hrdinství mučedníků, věrnost posledních v jejich opuštěnosti, síla utlačovaných, to jsou hodnoty v jiných poměrech těžko dosažitelné. Je to nejvyšší *svědectví pro Boha*. Je to láska až na smrt. Ukáže se moc jeho milosti, která naplňuje slabé lidi tak velikou silou.

Kniha Job nám může také dát jednu odpověď, neboť smrtelné neštěstí spravedlivého jedince stejně jako věřící obce si žádá vysvětlení, jaký to má smysl. Job neznal jinou odpověď – když ve svém případě odmítl teorii trestu – než absolutní Boží svrchovanost. Bůh může ukládat těžké úkoly a nemusí nám předem nic logicky vysvětlovat. Bůh má právo na naši *poslušnost*, jí je Bůh uznáván a ctěn jako Pán.

Z utrpení a smrti povstává také *duchovní prospěch* lidí, nejen Boží sláva. Když někde dolehnou na bratry a sestry těžké zkoušky, podníti to celou církev, aby pomáhala, modlila se, žila lépe. Dochází k výměně darů. I ohrožená místní církev má co dát: příklad mimořádné věrnosti, svoje modlitby – s Kristem ukřižovaná dílčí církev se modlí za celou církev, za blízké, za neznámé,

za nepřátele, za všechny. A dále, pravá křesťanská láska k bližním v době krajního nebezpečí prostá pomstychtivostí, sebestředností, vydává věrohodné *svědectví pro evangelium* lásky.

Nový zákon je plný *eschatologické* naděje v slavný příchod Kristův a dovršení Božího království. První křesťané se považovali zároveň za poslední křesťany. Bylo v nich živé vědomí, že »tak veliká je budoucí sláva, kterou nám Bůh připravil, že všechno, co nyní musíme vytrpět, se s tím nedá srovnat« (Řím 8, 18). Ať se děje cokoli zlého, je to třeba brát jako *zhoušku*, v níž je nutno obstát, abychom měli účast na Boží slávě (sr. 1 Petr 4, 12-13).

I když víme, že odměna od Boha je jeho božskou odpovědí na tužby našeho srdce, dnešnímu chápání (je to pokora, nebo pýcha?) se slovo odměna příliš nelíbí. Sympatické je naproti tomu prosté vysvětlení, beroucí na vědomí naši dnešní znalost přírody, jako je Teilhardova filosofie zla jako nutné součásti přirozeného a všeobecného procesu vývoje. Teologie s tím nemůže mít vážné obtíže. Vždyť Boží Slovo se stalo člověkem, začlenilo se do přirozených procesů, prožilo narození, dospělost a smrt. Má tedy mít jeho církev privilegium, že by byla vyňata z tohoto obrovského procesu přirozeného a lidského života, který uvedl do pohybu Bůh? Když žije na zemi, musí se lidsky, svobodně podříditi *přirozené nutnosti* smrti, a tím uznat Boha za původce a vládce vesmíru.

Pokud jde o škody, které vyplývají z toho, že jedna církev neexistuje, v tom nesmíme přeceňovat sebe a podceňovat prozřetelnou Boží lásku. Zde víc než kde jinde jsme povinni osvědčovat Bohu absolutní *důvěru*, a tím mu vzdávat slávu. »Co je ti po tom? Ty pojď a následuj mne« (Jan 21, 22).

Je tím řečeno všechno? Už je všechno jasné? Díky Bohu, není. Dále zůstávají Boží rozhodnutí neprobádatelná a jeho cesty nevystižitelné, takže je možné a nutné sklonit se »pod mocnou Boží ruku«. O něco víc, a to zcela osobně, se zjeví ten smysl pouze těm, kdo se rozhodnou celou bytostí přijmout nabízenou vzácnou příležitost: spoluprožívat poslední dny jedné církve, vytrvale s Ukřížovaným až do posledního dechu – *je-li to Boží vůle*.

II. *Co očekává* Bůh od těch, kteří mu patří, ve stadiu umírající církve? V podstatě totéž, co v každém stadiu: službu naplno. Snažme se objevit, co je zde specifické.

1. *Přijmout smrt!* Prakticky jde např. o situaci kněze ve farnosti, která dožívá. Chápat i tuto situaci jako úkol a hledat hodnoty s tím spojené. Dívat se budoucnosti mužně vstříc. Neklamat sebe ani druhé falešným utěšováním. Nehledat únik v náhradních potěšeních. Absolutně odmítat jenom jeden způsob smrti církve: vlastní zradu. Odcházet důstojně, bez paniky a bez hysterie. »Když žijeme, žijeme pro Pána, a také když umíráme, je to pro Pána« (Řím 14, 8).

2. *Intenzívně žít!* Soustředit duchovní energii z okrajů do jádra. Nemít smutek z chudoby periferie a z nedostatku vnějších známek života, spíše je využít jako výhody. Alfa a omega je osobní živá víra a živé (živá) společenství. Dozrávat k největší ryzosti služby bez vyhlídek, bez osobních cílů. Věrnost v nejpravější podobě, jen pro Boha, podle vzoru vydanosti Kristovy. Opuštěnost jako příležitost stávat se »dokonalou a stálou obětí«. Neuzavírat se do

sebe, ale chtít se vnořit do koloběhu Mystického těla. Modlit se a přinášet oběti pro spásu světa. Nežít mezi lidmi jako smutný svatý, ale naopak obdarovávat všechny světlem a teplem své přítomnosti. Na vlastních hlubokých základech stavět silný a odolný duchovní život: » Milovat Boha ... skrze zánik Tróje a Kartága a bez útěchy. Když někdo miluje Boha skrze zlo (a skrze bolest), pak je to opravdu Bůh, koho miluje « (Simone Weilová).

3. *Vydat ze sebe všechno nejlepší!* Velké myšlenky a činy dlouho přežívají své původce. Jednota bratrská existovala sotva dvě století a nikdy nezískala víc než deset procent obyvatelstva, a přesto mnoho z jejího duchovního odkazu v národě dosud žije. Stimulující otázky: Co po nás zůstane pro ty, kdo stojí mimo, jakou příchut' bude mít pro ně slovo » křesťanský « a » katolický «? Na jaké dědictví budou moci navázat ti, kdo budou třeba po dlouhé době opět zakládat církve v tomto prostoru? Je-li » čas krátký «, pak je třeba vyzdobit se k maximu pro dějiny i pro věčnost.

4. *Neumřít!* To znamená, nechtít nechat církve zemřít. Kdo umírá, ještě žije! I zcela slabý plamének života se může ještě rozhořet. Nic nás neopravňuje k tomu, abychom vlastní resignací nahrávali smrti. Pasivní sebevražda není mučednictví. Čím tenší je nitka, tím větší je její odpovědnost, aby přenesla život do budoucna.

* * *

» Přijmout smrt « a » Neumřít « – jak to jde dohromady? Jako odpověď slyšme slova známé přítelkyně umírajících: » Mnozí pacienti, kteří byli schopni překonat úzkost před smrtí a kteří přijali svou vlastní konečnost, byli potom s to zmobilisovat všechny vnitřní síly a zdroje a zápasit o své uzdravení a návrat « (Elisabeth Küblerová-Rossová).

THOMAS NYIRI

POHLED NA POSTAVENÍ SOUČASNÉ CÍRKVE V MAĎARSKU (*)

Především jde o to, abychom předešli možným nedorozuměním. I když situace církve v socialistických státech má mnoho společného, existují přece významné rozdíly. Jako maďarský teolog mohu s jistou kompetencí mluvit pouze o své vlasti. Nadto není v tomto rámci možné podat ucelený obraz církevního života, takže se musíme spokojit jen s několika aspekty.

SITUACE CÍRKVE

Poněvadž současnou situaci nelze porozumět bez znalosti historického pozadí, je třeba na prvním místě poukázat na historické faktory nějak s touto situací související.

(*) Nepatrně zkrácený referát přednesený v říjnu 1977 účastníkům světového kongresu katolického tisku, kteří přicestovali do Budapešti. Autor je profesor filozofie na katolické Teologické akademii v Budapešti.